

Lågan som lyser starkare

Berättelse

Det är kväll. Carl Wilhelm Scheele är ung kemist. Han arbetar i ett litet rum bakom apoteket. På dagen säljer han medicin. På kvällen gör han försök.

Scheele värmer ett brunt pulver. Pulvret heter brunsten. När det blir hett kommer en gas. Scheele samlar gasen i en flaska.

Nu vill han testa gasen. Han har en liten pinne av trä. Pinnen glöder svagt. Scheele håller pinnen i flaskan.

Plötsligt brinner pinnen med en stark och klar låga! Lågan är mycket starkare än i vanlig luft. Scheele ser det och blir glad.

Han förstår en viktig sak. Luft är inte bara ett ämne. En del av luften gör att eld brinner bättre. Scheele kallar gasen "eldluft". I dag säger vi syre.

Det är gasen som vi andas varje dag.

Ordlista

ORD	FÖRKLARING
en kemist	en person som studerar vad saker består av
ett apotek	en affär som säljer medicin
ett försök	när man testar något för att lära sig
ett pulver	små torra korn, som mjöl
en gas	ett ämne som luft, inte fast och inte vått
en flaska	Hon dricker vatten ur en flaska.
en låga	elden man ser när något brinner
syre	gasen i luften som vi måste andas

Läsförståelsefrågor

1. Var arbetar Scheele på kvällen?
 1. i en skola
 2. i ett rum bakom apoteket
 3. i en bil
2. Vad gör han med det bruna pulvret?
 1. han äter det
 2. han värmer det
 3. han säljer det
3. Vad händer med pinnen i flaskan?
 1. den brinner med en stark låga
 2. den blir blöt
 3. den blir kall
4. Vad kallar Scheele gasen?
 1. vatten
 2. eldluft
 3. rök
5. Vad heter gasen i dag? Skriv ordet.

Facit

1. b) i ett rum bakom apoteket.
2. b) han värmer det.
3. a) den brinner med en stark låga.
4. b) eldluft.
5. Syre.

Bedöm öppna svar efter innehåll, inte efter exakt formulering.

FÖR LÄRAREN

På B-nivå (A1) räcker det att eleven hittar enkel information i texten. Texten är skriven i presens. Tema: nyfikenhet och att testa något nytt. Prata gärna om vad eld behöver för att brinna.

Diskussionsfrågor

- Tycker du om att testa nya saker? Berätta.
- Vad gör du på kvällen efter jobbet eller skolan?

- **Skriv (3 meningar):** Skriv om något du har lärt dig. Vad gjorde du?

Källor och faktagranskning

- Carl Wilhelm Scheele – Wikipedia: https://en.wikipedia.org/wiki/Carl_Wilhelm_Scheele
- Carl Wilhelm Scheele – Nationalencyklopedin (NE): <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/carl-wilhelm-scheele>
- Carl Wilhelm Scheele – Svenskt Biografiskt Lexikon: <https://sok.riksarkivet.se/sbl/Presentation.aspx?id=6369>
- Carl Wilhelm Scheele | Biography, Discoveries, & Facts – Britannica: <https://www.britannica.com/biography/Carl-Wilhelm-Scheele>

Faktagranskad i juni 2026. Nyckelfakta: Carl Wilhelm Scheele föddes 9 december 1742 i Stralsund (då svenska Pommern, idag Tyskland) och dog 21 maj 1786 i Köping, Sverige, 43 år gammal. Han var apotekare och kemist. Han framställde och beskrev syre (omkring 1771–1772) innan Joseph Priestley, men publicerade sin upptäckt senare (1777), vilket gjorde att andra ofta fick äran. Han upptäckte även klor, identifierade flera grundämnen (bl.a. mangan, barium, molybden, volfram) och en rad syror (bl.a. citronsyra, mjölksyra, oxalsyra, fluorvätesyra). Han stannade kvar som apotekare i Köping från 1775 trots andra erbjudanden. Hans tidiga död tillskrivs ofta gifterna han arbetade med (bl.a. arsenik, kvicksilver, bly), men exakt dödsorsak är osäker. Bilden är ett gravyrporträtt från 1874 – inga säkra samtida porträtt av Scheele finns bevarade, så bilden är en senare tolkning (anges i bildtexten). Scheele uppskattade att syre ("eldluft") utgjorde ungefär en fjärdedel av luften – inte en tredjedel. Wikipedia (en) bekräftar: "estimating it to compose one quarter of air". Syrets andel i luft är ~21 %, vilket är närmast en fjärdedel (~25 %).

Berättelser om svenskar · läromedel för svenska som andraspråk. Skapat inom Läromedelsprojektet. Senast uppdaterad 2026-06-12.